سہ ماہی
بہاولپور
سرائیکی
ہݨ تھی فریدا شاد وَل
مونجھاں کوں نہ کر یاد وَل
جھوکاں تھیسن آباد وَل
ایہا نئیں نہ دہسی ہک منٹی

بیاد سید نذیر علی شاہ مرحوم

سہ ماہی سرائیکی بہاولپور
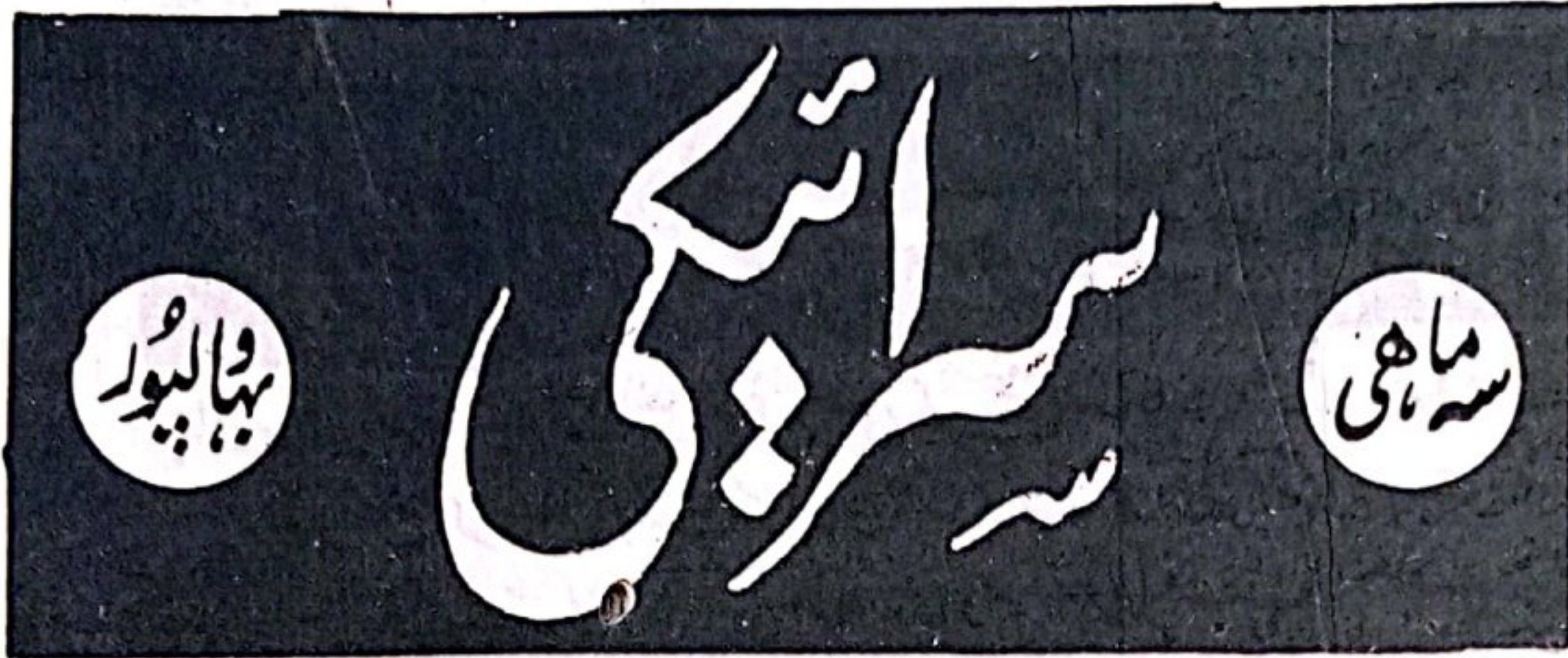
ترجمان سرائیکی ادبی مجلس

جلد نمبر ۱	اپریل، مئی، جون	شمارہ نمبر ۴

نگران ———— نصر اللہ خاں ناصر (اعزازی)

مدیر ———— سید دین محمد شاہ

———— نواز کاوش (اعزازی)

مینیجر سرکولیشن ———— اجمل ملک (اعزازی)

مشیرِ قانون عبد القیوم اعوان

قیمت فی پرچہ ڈاہ ۱۰ روپے، سالانہ پنجھاہ ۵۰ روپے

رابطہ دفتر "سرائیکی" جھوک سرائیکی بہاولپور

تندیر

طابع و ناشر: سید دین محمد شاہ، مطبع: جینز ظہیر پرنٹنگ پریس بہاولپور، مقام اشاعت: موجھوک سرائیکی

ترجمہ
سید دین محمد شاہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

۶۲

الجمعۃ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ

ثنا بیان کریندن اللہ تعالیٰ دی جو کجھ آسماناں اِچ اے تے زمین نے ہے، بادشاہ ہے، بہوں پاک، غالب تے حکمت والا۔

Whatever is in the heavens and whatever is in the earth glorifies Allah, the King, the Holy, the Mighty, the Wise.

هُوَ الَّذِىْ بَعَثَ فِى الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۚ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۙ

او ذات اللہ دی ہے جیں اَن پڑھاں وچ پیغمبر بھیجا، اونہاں وچوں انہاں کوں آئیتاں پڑھ سنڑیندے، اتے انہاں کوں پاک کریندے، اتے انہاں کوں قرآن تے دانائی سکھیندے۔ اگرچہ ایں کنوں پہلے او واضح گمراہی اِچ ہن۔

He it is Who raised among the illiterates a messenger from among themselves, who recites to them His messages and purifies them, and teaches them the Book and the Wisdom— although they were before certainly in manifest error.—

اداریہ

قارئین گرامی قدر، سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور میں علمی، ادبی تقریبات منعقد کرتی ہے۔ کتابیں چھاپتی ہے۔ افسوس ہے کہ آج کا طالب علم، طالب منشیات بن گیا ہے۔ سیاست دان آپس میں الجھ رہے ہیں۔ آج کے یہ "راہنما" آپس میں الجھے رہیں تو کمبختی کا باعث اور ان میں اشتراک ہو جائے تو قوم کی شامت۔ ایک اعلان ہوا، کہ فلاں کے دن گنے جا چکے ہیں دوسرے نے جواب دیا کہ اینٹ کا جواب پتھر سے دیں گے۔ ان حالات میں ادبی مجلسیں کیسے کام کر سکتی ہیں!

مہنگائی کے اس دور میں غنچہ دہن، سیمیں بدن پہلے ہی زیر زمین جا چکے ہیں۔ ہم جیسے پھیکے لوگ، جو کسی شمار و قطار میں نہیں، اپنا کام بہر صورت بہر قیمت کر رہے ہیں۔ ہماری کوشش ہے کہ خوشیاں بکھری جائیں۔ ہر طرف رنگ ہو اور روشنیاں ہوں۔ مگر حالات یہ ہیں کہ دن دہاڑے ڈاکے، اغواء قتل کا دور دورہ ہے۔ منتخب نمائندوں سے رجوع کریں تو جواب ملتا ہے کہ جمہوریت کی بحالی تک وہ اپنی کوششیں جاری رکھیں گے۔

عام آدمی کو جمہوریت کی بحالی یا پامالی سے کوئی غرض نہیں۔ عوام یہ جاننے کا حق رکھتے ہیں کہ ان کی عزت و جان اپنے ہی وطن میں اپنے ہموطنوں کے ہاتھوں بھی محفوظ کیوں نہیں؟ جواب کون دے؟ پارلیمنٹرین اس بات میں مصروف ہیں کہ وہ وہ آئین کی بالادستی قائم کرنے کا تہیہ کئے ہوئے ہیں۔

ایک عام آدمی کی جان و مال، عزت و آبرو محفوظ نہ ہونے سے ایک "لیڈر" کی صحت پر اثر ہو یا نہ ہو مگر یہ بات واضح ہے کہ کوئی تخلیقی کام نہیں ہو سکتا۔ ملک میں تخریب کاری ہو اور ہم شعر و سخن کی مجالس سجائیں تو ایسا محسوس ہوتا

رہا ہے۔ جیسے ہم بھی نقاب پوشوں میں شامل ہو کر تخریب کاری کا ارتکاب کر رہے ہیں۔
عوام باشعور ہیں، مگر مجبور ہیں۔ مستقبل کی امیدوں پر جی رہے ہیں۔ انشاءاللہ جلد سب کچھ ٹھیک ہو جائے گا۔ ہم نے حکام بالا کو اپنی مجلس کی سالانہ گرانٹ میں اضافہ کی درخواستیں اور متعدد یادداشتیں گزار رکھی ہیں مگر تا حال پذیرائی نہیں ہوئی ہمارے لئے بھی "ان" کی یہی نصیحت ہے کہ مزید سادگی اور قناعت سے کام چلاؤ چنانچہ اس نفسا نفسی کے عالم میں ایک سادہ، مگر پُر وقار، دعا پر ہی قناعت کرتے ہیں

١۔ اے کن فیکون کی قدرت والے، ملک میں جمہوریت کا نزول فرما۔۔۔۔ عوام کو جلد از جلد آئین کی بالادستی سے نواز تاکہ مجلس کی گرانٹ میں اضافہ ہو۔ آمین

٢۔ یا ستار العیوب، ہمارے غبن اور لوٹ مار کی پردہ پوشی فرما۔ ہمارے بنک اور قومی بچت کے مراکز کو اپنے غیب کے خزانوں سے بھر دے۔ آمین

٣۔ یا مجیب الدعوات، ہماری دعوتوں اور استقبالیوں میں اے اللہ اے اللہ۔۔۔۔۔۔۔ ستر ہزار گنا اضافہ فرما۔ آمین

٤۔ ظاہر اور باطن کے بھید جاننے والے، ہماری مکر و فریب کی تجارت، سیاست، صحافت و عبادت کو قبول و منظور فرما۔ اور با ایں وصف قوم کے درجات بلند اور ملک کے وقار میں اضافہ فرما۔ آمین

٥۔ یا لطیف یا مصور، ہمارے اندر فنونِ لطیفہ، ثقافتی شو اور آرٹ کے ذریعے اسلام کی سچی روح بیدار فرما۔ آمین۔

٦۔ ہم گناہ گار ہیں، بدکار ہیں۔۔۔۔۔۔ صرف نظریہ ضرورت کے تحت ایسا کرنے پر مجبور ہیں۔ ہماری نیت نیک ہے، یا اللہ درگزر فرما۔ آمین

٧۔ یا حاکم الحاکمین۔ ہمارے "حاکموں" کو بھی عقل سلیم عطا فرما اور عوام" ایک دوسرے کے پسماندگان کو صبر جمیل عطا فرما۔۔۔۔۔۔۔۔۔

مسائل کا صدمہ برداشت کرنے کی توفیق بخش۔ آمین۔

۸۔ یا اللہ ہے تو خود غرضی، مگر تیرے در سے نہ مانگیں تو اور کہاں سے مانگیں۔ یا مسبب الاسباب ہمیں رحمت کے اس دروازے سے داخل فرما جہاں سے، اس مدیر پُر تقصیر کی بھی، کسی سیمینار کے بہانے یورپ یا امریکہ کی سیر، سرکاری خرچ پر ہو جائے۔
آمین

بہول شکریہ

برائے مالی تعاون وزارتِ
اطلاعات و ثقافت حکومت پنجاب
لاہور

سیّد دین محمد شاہ

گالھ مُہاڑ

گالھ مُہاڑ دا مزہ تاں ہے جو بے ساختہ ہووے ، ایندے اِچ بناوٹ
نہ ہووے ۔ ہیں منیندا جو اساڈی سرائیکی او پہلے والی سرائیکی نی رہی ۔ ظا
اے شہری زبان اتلی نزات نی تھئی سگدی جتلی وستیاں دی ہوندی اے ۔ ا
ایکوں خالص رکھݨ دی کوشش اِچ ہیں ، مگر افسوس اے جو قدر کرݨ والے نی لبھ
اے دی تہاکوں منڑاں پوسی جو چھلی مچھی زبان دی سوہݨی نی لگدی ۔ اج تاں جنا
ہک اَن پڑھ ، نرا جٹ بھتار دی پچھدے " کیا ٹائم اے " ؟ تساں کتی دفع ج
کوں ڈودی ہلیندیاں سنڑیا ہوسی جو " اج موڈ کائینی " ۔ اساں تاں ایہو اکھیند
ہیں جو " ڈالدار " دا ویلا نی رہیا جو شیشیاں جیئی ودے رہوں ۔ اج مولی بیما
شماری دی ہووے ۔ تاں اساں ڈاکٹر صاحب کنوں ٹانک منگدے ہاں
اکھ چکی نی تنبالو غرق ۔ ہاں پچھدن " تنبالو " کیا ؟ جگ آکھوں ، مگ آکھوں
آدیسی ، مگر جیڑھا اشارہ تنبالو غرق تھیوݨ اِچ اے او جگ بلا مگ دا
نی ۔ ایڈے اوڈے نظر مارو ، تہاکوں کھیتاں اِچ جانور تاں نظر آسن
رہڑیں اِچ زناور کیناں نظر سن ۔ او ڈیکھو ٹبے تے بیروں راڑاں ہک چھو
کھڑے ، ایندے نال گالھ کروں " کیوں کاکا نینڈا ریڈیو نی بلیندا ، کھنبل
کوتنا سائیں سیل کنڈم تھی گئی " ، سنڑے دے ، بھیڈاں چراون والے با
نے ہک گالھ اِج انگریزی دے ڈو لفظ بولن ۔
اساں تاں میتجی سینٹرز کنوں قاعدہ پڑھیا ہئی ۔ " جے کوئی پچھے تیڑ
کنوں توں کہڑی تختی پڑھدا ۔ ..... کتیاں بھتیں .... ۔ اج اساڈی اولا
کنڈر گارٹن دا کورس پڑھ نے آسی تاں سلام تھوڑا کریسی ! بس ہیلو نال ہیلو
چلدے ۔ اج دے بالیں کنوں کوئی گالھ پچھوں تاں شالا نالا کرتے وخچا
ڈیندن ۔

جڈاں کُنی دی جاتے پریشے لگ آ گئے "نال" غوست" دی لذت ختم۔
اساکوں اماں سینٹر اکھیندی ہئی "اڈے" کیوں زچ کیتی کھڑے وے......"
بن اساں بالاں کوں اکھیسوں" کیوں ڈسٹرب کریندے ہو، یار" پہلے گھراں اچ
تھاں پچھے ہوندے ہن۔ بھانویں ہن تیمتی کراکری، برتن آ گئین، ہاں اچ
چونڈی پوندی اے!

چھوٹے لا مبیت دے در تے مکوڑا بدھیندے ہاسے، مہینہ
وسدے ہن۔ کنڑ منڑ لگدی ہئی۔ نکیاں مشوم بالڑیاں کناں اچ مرکیاں پا
تے لاڈد لاڈد کھیڈدیاں ہن............. ر ر مل باندھے ہاسے............
ہبٹ کڑاک لگدی ہئی.......... سادگی ہئی، اج داکوں بھج دھرک تے
ہنے ہنے کیتے ناں ہئی.......... ذُمے دے ذُمے دھاندے ہاسے،
ہن سائیں فجر مردان نال" شادر" کرو۔ کھیسے خالی تے رب دے سوالی!
کوڑ ییچو نہ، ہن چھیکڑی گالھ اے ہے جو اساں "سرائیکی" رسالے کوں
دلچسپ بنڑاونڑ کیتے خطاں دا سلسلہ شروع کرنڑ چاہندے ہاں۔ تساں اساکوں
جھوک سرائیکی بہاول پور" دے پتے تے لکھو، سرائیکی اچ لکھو۔ عادت نی
ان اتھی ویسی۔ مختصر لکھو۔ شرماونڑ دی اصلاً ضرورت نی۔ اساکوں تہاڈے
خطاں دی لوڑ ہے۔ اے تہاڈا اپڑاں رسالہ اے۔ آؤ، اکٹھے رل تے سنگراؤں

سرائیکی اساڈی سنجانڑ اے

لاہور ٹی وی دے کیمرے تے مائیک دی ضرورت اے کہ اساڈے کول نامور
شعراء، دانشور، محقق، فنکار، موسیقار، وسیب دے ماہر سائنس دان
کھلاڑی و صاحب علم و دانش دی ڈائریکٹری موجود ہووے۔ تانجو ہر قسم دے
سرائیکی پروگرام مذاکریاں دا مواد کٹھا تھی سگے۔ تے وراکاسر لاہور ٹی وی سٹیشن
توں دعوت بھجوائی ونجے۔ سارے وسیب دے بھینڑیں بھراویں کوں عرض ہے جو
اپڑاں مختصر تعارف / تجربہ براہ راست مندرجہ ذیل پتے تے لکھ بھیجو۔

حسن اسلم قریشی پروڈیوسر سرائیکی پروگرام ٹی وی سٹیشن لاہور

ٹی وی تے سرائیکی

لاہور ٹی وی سٹیشن توں سرائیکی پروگرام "رت رنگیلڑی" دا آغاز تھی چکے ایں موقعے تے افتتاحی ریکارڈنگ ۳ اپریل ۱۹۹۰ء دے دوران سید دین محمد شاہ، صدر سرائیکی ادبی مجلس دے تاثرات ۔

اساں ۱۹۵۵ء کنوں بہاول پور وچ مجلس بڑاں تے سرائیکی دی خدمت شروع کیتی ہے .... اساکوں اج دے ڈینہہ دا انتظار ہا ۔ حکومت پاکستان دا شکریہ جو سرائیکی دی سنجاڑ کیتی اے ۔ تھوڑا عرصہ پہلے اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور اچ ایم اے سرائیکی کورس دا اجراء تھئے ۔ اساں اینڈے کیتے وی حکومت دے شکر گزار ہیں ۔ اے ڈوہیں کارنامے اج تاریخ دا حصہ بݨ گئین ۔
ٹی وی تے سرائیکی پروگرام دے آغاز نال، انشاءاللہ سرائیکی وسیب دے سچے جذبیاں دی عکاسی تھیسی ۔

سرائیکی پروگرام ابتدائی طور تے صرف ۲۵ منٹاں دا ہے، جیڑھا ہر بدھ لاہور توں شام ویلے ڈکھایا ویندے ۔ افتتاحی پروگرام دے کمپیئر نصر اللہ خاں ناصر سائیں ہن، جیڑھے سرائیکی ادبی مجلس دی نگران کونسل دے ممبر ہن ۔ لتے ایں پروگرام "رت رنگیلڑی" دے پروڈیوسر اسلم قریشی سائیں نے وی اپڑیں ادبی تے ثقافتی زندگی دا آغاز سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور توں کیتا ۔ اے ڈوہیں حضرات مجلس دے فخر تے سرائیکی وسیب دا قیمتی اثاثہ ہن ۔ اساکوں انہاں روشن خیال، باصلاحیت نینگراں کنوں وڈیاں امیداں ہن ۔

محمد اسلم رسول پوری

سرائیکی وِچ سفر نامے

سفر نامہ ہک ادبی صنف دے طور تے اگرچہ کافی مُدت کنوں متعارف تھی چُکیئے پر سرائیکی وِچ حالی ایں پاسے گھٹ توجہ ڈِتی گئی اے۔ ایندی ہک وجہ تاں ایہہ ہے جو سرائیکی لکھاریاں ایں صنف کوں خاطر خواہ اہمیت نیئں ڈِتی۔ ڈُوجھی وجہ ایہہ ہے جو سرائیکی رسائل دے مدیریں ایں صنف کوں شخصی نوعیت دی تخلیق قرار ڈے کراہیں اشاعت دے زیادہ موقعے نیئں ڈِتے۔ جیندی وجہ کنوں سرائیکی وِچ سفر نامے کوں خاطر خواہ اہمیت نیئں مل سگی۔

میں اِتھاں آپݨے ایں نقطۂ نظر دا اظہار کر ڈیواں تاں بہتر ہوسی۔ جو سفر نامہ ضروری کے نہیں جو کہیں ڈُوجھے ملک دی سَیر یا سفر بارے لکھیا ونجے جیویں جو بعض حضرات سمجھدن۔ میڈے نزدیک سفر نامہ کہیں قسم دے سفر تے دی مبنی تھی سگدے۔ خواہ او آپݨے ملک بارے جیویں جوار دو وِچ اشفاق احمد تے سرائیکی وِچ محمد اسماعیل احمدانی دا سفر نامہ اے۔ جیڑھے آپݨے ملک وِچ سفر دے ذکر تے مبنی ہِن۔

سرائیکی وِچ "پیت دے پندھ" دے سوا ہیا کوئی باقاعدہ سفر نامہ نیئں لکھیا گیا۔ لیکن ایندے باوجود وی سرائیکی دے کلاسیکی شاعریں جزوی طور تے آپڑیں بعض نظمیں وِچ آپݨے مختلف سفریں دے تاثرات ضرور بیان کیتِن۔ انہیں تاثرات کوں اگرچہ باقاعدہ سفر نامے نیئں آکھیا ونج سگدا لیکن انہیں کوں سرائیکی وِچ سفر نامے لکھݨ دا اِجھا مُنڈھ ضرور قرار ڈِتا ونج سگدے۔ جیندکوں سرائیکی سفر نامے بارے ابتدائی شعور دی نشاندہی آکھیا ونج سگدے۔

خواجہ فریدؒ آپݨے کئی کافیں وِچ آپݨے سفر حج بارے بہوں سارے شعر آکھِن۔ انہیں دی ہک مشہور کافی اے۔

آ ہنتم جیندیں مکے   ایں شہر مبارک یکے

واہ دیس عرب دیاں جالیں — خوش طرحیں خوب تصالیں
گیاں وسر وطن دیاں گالھیں — کیا خویش قبیلے سکے
انگور ہزار متیرن — خربوزے پنڈ کثیرن
رمان صغیر کبیرن — چُنڑ ڈلنے ماروں پھکے
ونج ڈٹھم مدینہ عالی — جتھ کون مکان دا والی
ہے دھرتی عیبوں خالی — پیا نورِ رسالت جھکے
توڑے لگدے دھکے دھکے — اکھ ڈول ڈول یار ڈوں تکے
تن آگ محبت بھکے — دل درد وں لذت چکھے

ایں کافی وچ خواجہ صاحب مکہ معظمہ وچ پجُنڑ اُتے اتھوں دے مناظر نال آپنڑے مذہبی جذبات دا اظہار وی کیتے۔ سفر نامے دے جیہڑے بنیادی عناصر ہوندن۔ او سارے لیکن بہوں مختصر انداز وچ ایں کافی وچ بلدن۔ اُتے اُساں مکہ معظمہ تے مدینہ منورہ دے ہک زائر دے جذبات کنوں آگاہی حاصل کریندن۔

خواجہ فرید سائیں دا انگوں سرائیکی دے بزرگ شاعر سائیں واحد بخش واحد نے وی آپنڑے کلام دچ سفرِ حج دے تاثرات کافی دی شکل وچ پیش کیتن۔ انہیں دی اول کافی دے کجھ شعر ایں ہن۔

آیا بلاوا یار دا — غمخوار دا دلدار دا
عرفات وچ پہنتے جیڈاں — رحمت دی بارش تھی پئی ڈاں
بخشے گئے ہڈ ہڑے جہاں — وعدہ ہا سوہنڑے یار دا
کھاونڑ دی ہر شے کھوڑ ہئی — پانی دی کجھ کجھ تھوڑ ہئی
کئی شے دی نہ کجھ لوڑ ہئی — اتھ کم نہ ہا تکرار دا،
کعبے کوں چمدا نہ تھکاں — بھوندا وتاں بجدا وتاں
ڈھیہ ڈھیہ لوواں اٹھ اٹھ بہاں — ویلھا بارش دی مار دا
زمزم تے ہوں ساعی کرنڑ — سوہیڑ وچ بجدے پھرن
کعبے توں ایڈوں نہ ہٹنڑ — ہا فیض مٹھڑے پیار دا

جانی کوں چم تکدا رہیاں   چپ چاپ تھی کنبدا رہیاں
لطف و کرم منگندا رہیاں   مدنی مٹھے من ٹھار دا

واحد بخش واحدؔ سائیں دی خواجہ فریدؒ سائیں وانگوں آپݨی ایں کافی وچ حج دے فریضے دی ادائیگی تے اوندے رسمیں نال آپݨی دلی کیفیات دا اظہار وی ڈاڈھے سوہݨے انداز وچ کیتے۔

سفرِ حج کنوں ہٹ کرا ہیں بعض شاعریں آپݨا مختلف سفریں دا ذکر جزوی طور تے آپݨے کلام وچ کیتے۔ سئیں برات علی براتؔ اپݨی مشہور مثنوی "سستی" وچ آپݨے تبادلے اتے احمد پور لمے دی سیر بارے مختصر طور تے کئی شعر آکھن۔

سُن اُنویہہ سو تریہہ اندر جاں ہویا امر ربانہ   ملیا ترت ڈوتیری تبدیلی دا پروانہ
وچ احمد پور لمے دے ونج بنہتم وقت شبانہ   چارج تام سنبھال گھدوسے ہک خانہ، ماہادہ
دایہ پیدل تال اساڈے ناخوانده، رمضانہ   مفلس مرد شکستہ خاطر، من موہن فرزانہ
آکھیم مرد معمر کوں اے مرد ضعیف زمانہ   کر کجھ یاد سُنا افسانہ، قصہ بادشاہانہ

برات علی براتؔ سائیں وانگوں مولوی محمد حسین شادؔ مرحوم دی آپݨی ہک لمبی نظم "پوہ دا شکار" وچ آپݨے سفر دی مختصر روداد بیان کریندن۔ اُتے سفر وچ آپݨے سنگتیں دیاں مشکلاں تے شکاردیاں صعوبتیں دا حال وی بیان کریندن۔

پال بلوڑے ویندیں تائیں   ہِکن نہ وچ ڈا ڈا سائیں
ڈکھے تھیسو ونج اُتھائیں   بڈھڑیاں نرالاں منگن دعائیں

یا رب سیاں خیر گذار
پوہ دا کھیڈے داہ شکار

جھلگے ڈاڈھا ظلم کماون   کنبدیں ڈکدیں سائیکل چاون
بار کنوں چا چیل نواون   کھنگن، کھڑکن رشن ڈہاون

روندیں کھیدیں پٹے پار
پوہ دا کھیڈے داہ شکار

بلے خاں چا بھاکل پایا،   سارا درد بشیر ونجایا
کوٹھے دے وچ جوڑ بلھایا   کھلدیں ہسدیں حال ونڈایا

دسریاسارا درد ازار
پوہ دا کھیڈیے واہ شکار

عبداللطیف لطفیؔ مرحوم دی آپنڑے ہک سفر دا ذکر آپنی ہک لمبی نظم " لورالائی دی وادی وچ جزوی طورتے کریندن ۔ تے انہوں دی رونقیں دا ذکر ڈاڈھے جذبے نال کریندن۔

سنڑو مجالس بے ڈھنگ شاعری دی پرسوز ایہا گفتار ے
ایں لورالائی دی وادی دا کرڈیواں بیان اظہار ے
جیں پاسے تنظر لکاواں ہیں ڈسدے ہن خوشبودے ہیکارے
ہا موسم جون جولائی دا کرو دل دے نال وچار ے
ہک ڈیہنہ ... ل جبییاں دے گھیاں قسمت نال بزار ے
ڈیکھ کے دل حیران تھیا انہاں میویں دے انبارے

انہیں شاعریں وانگوں جزوی طور تے کئی بیئیں شاعریں دی آپنڑے کلام وچ آپنڑے کئی سفریں دا ذکر کیتے انہیں وچوں جمشید کمتر خاص طور تے قابل ذکر ہن۔ لیکن کنیں دی باقاعدہ طور تے کوئی شعری سفرنامہ نیئں لکھیا۔

سرائیکی نثر دا زمانہ سرائیکی شاعری کنوں بہوں بعد دا ہے ۔ لیکن وَت وی سرائیکی نثر وچ جزوی طور تے سفرنامہ قسم دیاں تحریراں ضرور ملدن اختر علی بلوچ آپنڑے سفر سندھ دا ذکر "ولایت سندھ دیاں گالھیں" دے عنوان نال ماہنامہ "اختر" ملتان دے جون ۱۹۶۹ء نے جولائی ۱۹۶۹ء دے شمارے وچ کیتے۔ انہیں آپنڑے ایں سفرنامے وچ سندھ دے بہوں سارے شہریں مثلاً سکھر، خیرپور کوٹ ڈیجی، لاڑکانہ، دادو، نواب شاہ، سانگھڑ، میرپور، حیدر آباد، جھیڈو، تاج پور نے کئی بئیں شہریں دے سفر دا ذکر کیتے۔ انہیں زیادہ تر آپنڑے سفرنامہ وچ انہیں شہریں وچ مقیم وڈے علمی ادبی اتے سیاسی آدمیں نال ملاقات دے ذکر تے زیادہ زور ڈِتے۔ اوا تھاں جنہیں آدمیں کوں ملئے انہیں وچ پروفیسر عطا محمد حامی، شفیع علوی، محمد اسماعیل احمدانیؒ، مہر کاچیلوی، غلام محمد لغاری اتے شیخ ایاز دے نال جانے سنجانے ہن۔ ایہہ سفرنامہ اگرچہ مکمل طور تے کتابی صورت وچ نئیں چھپیا مگر "اختر" وچ چھپیاں ہویاں ڈوں قسطاں سفرنامے دے بہوں سارے تقاضیں کوں پورا کریندن۔ ایں سفرنامے دی زبان خالص ادبی اے ۔ اتے ایہہ سفرنامہ قاری واسطے دلچسپی تے معلومات دا خاصا مواد

فراہم کریندے۔

اختر علی بلوچ نے آپنڑے ہک پہلے سفر دا ذکر دی ماہنامہ "اختر" جولائی ۱۹۶۸ء دے شمارے وچ کیتے۔ ایہہ سفر انہیں خواجہ فریدؒ دے عرس اتے مشاعرے وچ شمولیت کیوں کوٹ مٹھن ڈو کیتا ہا۔ ایں سفر وچ انہیں عبدالمجید میمن تے سید محمد تقی جیڑھے عرس تے آئے ہوئے ہن نال ملاقات دا ذکر کیتے۔ ایں قسم دے سفر (جیڑھے مختلف سرائیکی رسالیں دیں ایڈیٹریں آپنڑے مقاصد کوں اگوں تے ودھاونڑ دا سطے کیتن) دا ذکر مختلف رسالیں وچ چھپدا رہیئے۔ انہیں کوں سفر نامہ کنیں زیادہ رپورتاژ آکھیا ونج سگدے۔ لیکن انہیں وچ جزوی طور تے سفر نامہ دے کجھ عناصر دی نشاندہی ضرور تھیندی اے۔

انہیں سفر نامیں وچوں "صوفی احمد جان دا سفر" نسبتاً قابلِ ذکر ہے۔ ایہہ ماہنامہ "سرائیکی ادب" دے اکتوبر ۱۹۷۲ء دے شمارے وچ ایں نال نال چھپیئے۔ ایہہ سفر صوفی احمد جان نے چاچڑاں کنوں ملتان تائیں کیتا ہا۔ ایں سفر وچ صوفی احمد جان تے مولانا نور احمد خاں فریدی نال آپنڑی ملاقات، اتے ملاقات وچ جیڑھے علمی ادبی مسائل تے گفتگو تھئی اے اوندا مختصر ذکر کیتے ایں کوں ہک مختصر سفر نامہ آکھیا ونج سگدے۔ اینویں ہفت روزہ "تمدن" ڈیرہ اسماعیل خاں دے ماہانہ سرائیکی ایڈیشن اگست ۱۹۷۵ء دے وچ چھپیا ہویا تسلیم فیروز اتے الٰہی بخش سود ائی دا ملتان تے بہاولپور دا مشترکہ سفر نامہ وی قابلِ ذکر اے۔ ایں مختصر نامہ وچ انہیں ملتان وچ عزیز الرحمن ملک۔ اُمید ملتانی۔ دلدار بلوچ، مہر عبدالحق، ارشد ملتانی، خان رضوانی اتے بہاولپور وچ نصراللہ خان ناصر، دلشاد کلانچوی اتے سیٹھ عبیدالرحمن نال ملاقاتیں دا ذکر کیتے۔

"سرائیکی ادب" ملتان دے جون ۱۹۷۸ء وچ مولانا نور احمد خاں فریدی دے کراچی دے "سفر" دے ذکر تے مبنی ہک مضمون شامل ہے۔ مولانا فریدی کراچی وچ شاہ لطیف کانگرس وچ شامل تھیونڑ گئے ہن۔ انہیں آپنڑے ایں سفر نامے وچ کانگرس وچ تھیونڑ والی کاروائی دی تفصیل بیان کیتی اے۔ آخر وچ ایہہ سفر نامہ ہک رپورٹ دی شکل اختیار کر گھندے۔ مگر جزوی طور تے ایندے وچ وی سفر نامے دیاں خوبیاں موجود ہن۔ ایں قسم دے بہوں سارے سفر نامے جنہیں کوں رپورتاژ آکھنڑ بہتر اے مختلف رسالیں وچ چھپے ہوئے ملدن۔ ماہنامہ "سرائیکی ادب" دے فروری ۱۹۸۰ء دے شمارے وچ ثریا شہاب دے ملتان دے سفر کوں عارف الاسلام

صدیقی نے ہک رپورٹ دی صورت وچ لکھیے۔ انہیں دے علاوہ "سرائیکی ادب" ملتان دے اکتوبر، نومبر اتے دسمبر ۱۹۸۰ء وچ عمر علی خان بلوچ دے مختلف علاقے مثلاً سرگودھا، بہاول پور، جنی گوٹھ، احمد پور شرقیہ، خانپور، رحیم یار خان تے گھوٹکی دے سفریں دا ذکر چھپے انہیں کوں بالترتیب سجاد حیدر پرویز، افتخار احمد اختر اتے مقبول گیلانی نے رپورٹ دی صورت وچ لکھیے۔ ایہہ وی زیادہ تر رپورتاژ ہن۔ مگر جزوی طور تے انہیں وچ سفرنامے دے کجھ عناصر ملدن۔ انہیں دی سب کنوں وڈی کمزوری ایہہ ہے جو انہیں دی زبان ادبی کے نہیں۔

سہ ماہی "سرائیکی" بہاولپور دے جنوری تا مارچ ۱۹۸۱ء دے شمارے وچ بریگیڈیر سید نذیر علی شاہ دا ہک چھوٹا جیہاں سفرنامہ "یاراں" دے عنوان نال چھپیے۔ ایندے وچ ڈوجھی جنگ عظیم دے دوران قاہرہ دے ہک ہوٹل اُتے ہوائی حملے دا ذکر مصنف خود ایں ہوٹل وچ موجود ہن انہیں مختصراً اوں حملے بارے آپنے تاثرات دا ذکر کیتے۔

سرائیکی دے مختصر نثری لیکن غیر مطبوعہ سفرنامے وچ سرائیکی دے نینگر لکھاری سائیں محمد ہاشم چمن دے سفرنامہ دا وی ذکر ضروری اے۔ انہیں ڈیرہ غازی خان کنوں لاہور تائیں آپنے سفر کو بہوں دلکش تے سوہنے ادبی انداز وچ لکھیے۔ لیکن او حالی تائیں اشاعت پذیر نیئں تھیا۔ انہیں جزوی تے مختصر سفرنامیں کنوں علاوہ سرائیکی وچ پیت دے پندھ" سرائیکی دے چاندرے لکھاری سائیں محمد اسماعیل احمدانی دا سفرنامہ اے۔ اینکوں سرائیکی وچ ہک باقاعدہ سفرنامہ آکھیا ونج سگدے۔ ایہہ سفرنامہ اندرون ملک کیتے ہوئے ہک سفر دے ذکر تے مبنی اے۔ ایہہ سفر سانگھڑ (سندھ) کنوں فورٹ منرو (بلوچستان) تائیں کیتا گئے۔ ایہہ سفرنامہ ڈو قسمیں دے سفریں تے مبنی اے۔ ہک جسمانی تے بیا ذہنی۔ جسمانی طور تے مصنف سانگھڑ کنوں فورٹ منرو تائیں جیڑھے مختلف علاقیں مثلاً شہداد پور، دوہڑی، خانپور، بہاول پور، ملتان، لنڈ شادن، گدائی اتے سخی سرور وچوں گزر دے نال ذہنی طور تے او نال نال انہیں شہریں اتے ایں پورے سندھ اتے سرائیکی وسیب دے مذہب، تاریخ، ادب تے تہذیب ثقافت دے ہزاریں سالیں دے سفر کوں آپنے ذہن وچ . . . کریندے سفرنامے دا ایہہ اسلوب اتلا موثر اے جو مصنف خود ایں سارے علاقے دی پوری تاریخ دا ہک کمہ دار ہن تے سامنے آندے۔ تے ایہہ سارا سفرنامہ ایں سارے علاقے دی تہذیب ثقافت مذہب تے حریت پسندی دی تاریخ بن ویندی اے۔ مصنف آپنے ایں سفر وچ آپنی تاریخ دے

حوالے نال آپݨی ذات تے تشخص دی دریافت تے نکھتا ہویا مسافر لگدے۔ ایں طرح ایہہ سفرنامہ ہک عام روایتی سفرنامے کنوں ہٹ تے آپݨی ذات، قومیت تے تہذیب و ثقافت دی دریافت دی داستان بݨ ویندی اے۔ ایں طرح ایں سفرنامے کوں مصنف دی ذات دی تلاش دی کہانی وی آکھیا ونڄ سگدے۔

"پیت دے پندھ" دی زبان دلکش، موثر تے خالص ادبی زبان اے۔ اُتے او ندا اسلوب افسانوی تے شاعرانہ اے۔ جینکوں فنتاسی قسم دی تحریر آکھیا ونڄ سگدے۔ ایں سفرنامے نے سرائیکی نثر وچ یقیناً" ہک نویں جاندار اتے قابلِ تقلید اسلوب کوں روشناس کرائے۔ اتے سرائیکی لکھاریں وچ ایں نویں اسلوب کوں اپناوݨ دی اُمنگ پیدا کر ڈتی اے۔ ایہہ سفرنامہ سرائیکی وچ باقاعدہ سفرنامے دی مضبوط بنیاد قرار ڈتا ونڄ سگدے۔

ناز تبسّم گھُڑے ہاسے

چالے پیچ فریب دلاسے

حُسن دے چار امیر

جنہاں چوگٹھ نوایا

خواجہ فریدؒ

غلام حسن خاں حیدرانی

سُکھ دا وارہ

جمن اجاں اٹھ ڈاہ سالاں دا ہا ۔ جو یتیمی دے ہتھیں آیا ۔ پچ آہدن جو اپنے جائے ہر کوئی آپ ای پالے ۔ رُلی رُل کے ڈاڈھا اوکھا پلیا ۔ پر جڈاں دی اوندی شادی تھئی ۔ اوندے اینجھے ڈینہہ پھرے جو لوک اوندی قسمت دی ریس کریندے ہن ۔ ڈکھ دا وارہ مک گیا ۔ ہن سُکھ دا وارہ لگ گیا ہا ۔ جمن دی گذراں ڈاڈھی سوہنی ٹر پئی ۔ اوکوں ہک محبت تیں خدمت کرن والی وفادار بلو مل پئی ۔ او دڑے شوق تیں ترسلے نال تھل دیں ٹبیں وچ بکریاں چھیڑ گھن ویندا ۔ پہر ڈیڈھ ڈینہہ وسے کوں بلو نریان گھن کے ٹبیں وچ آ ویندی ۔ کئی کئی وقت اوکٹھے چھانگاں چریندے کھلدے ہسدے وسدے ۔ دل بلو اُتھوں آپنڑیں جھوپڑی وچ آ ویندی ۔ شام کوں جیڑھے ویلے جمن ایڑ گھن کے آپنڑیں گوٹھ تیں ویندا ۔ بلو اوکوں انتظار کریندی ملدی ۔ ڈاڈھے سوہنڑیں ڈینہہ ہن جو لنگھدے رہے ہن ۔ قسمت شاید کئی بیاں مہربانیاں دی تکائی کھڑی ہائی ۔ ڈوں سال بعد اللہ سائیں ہک سوہنڑاں جیہاں ٹکا بال دی ڈے ڈتا ۔ ول تاں ہر رات شبرات ۔ ہر ڈینہہ عید بن گیا ۔ لوبھے نیں بکریاں بلیندیں کئی کئی دخت جمن پانی وچ اپنا آپ خوش تھی تھی کے ڈیہدا رہندا ۔ جیڑھی بلو ہر ویلے کہیں نہ کہیں بکری دا ٹکا جیہاں لیلا چاتی پیار کریندی رہندی ہائی ۔ ہن آغوں آغوں کریندے ہیراں ڈتے کوں چاتی ٹیں جھمڈی رہندی ۔ اوا گیں وانگیں ربت دے رنگیں وچ روٹی ڈیونڑ دی لنگھ ویندی پہلے دی جمن کوں تھل ڈاڈھا پیارا لگدا ہا ۔ پر ہن تاں کئی بتی گالہہ بن گئی ہائی ۔ اوکوں لانڑے پھوگ ۔ کھپ کھار ۔ بوئی ۔ گلاب ۔ چنبا ۔ موتیا تیں کھرے بھر بیٹے جنڈ ۔ جلوٹے ۔ صندل تیں صنوبر دے رکھ نظر آندے ہن ۔ او بھجدا نچدا بکریں نال کھیڈدا چریندا سارا ڈینہہ گزار ڈیندا ۔ جیڑھے ویلے بلو تیں ہیراں ڈینہ کول ہوندے ۔ اوکوں اینویں لگدا جو میں جیندیں بہشت وچ آگیاں ۔ اوکوں بکریاں حوراں نظر دیاں تیں تھل وچ جال جلوٹیں تیں چڑھدے اٹھ ڈاگے رحمت دے فرشتے جاپدے ۔ ربت دا ہک ہک ٹبہ بہشت دا بغیچہ نظردا ہا ۔ لانڑے دی ساول پھوگ دے پھل دا بوڑا اکھیں دا نور تیں پوٹی تاں ڈینہہ کول دی چاندنی رات نظردی ہائی ۔

آہا تھل ۔۔۔ لتوں واقعی سوہنا ایں خواجہ غلام فریدؒ جہیں ایں کوڑے جگ کوں ٹھڈا مار کے ٹر وجنڑ والیں کوں دی پیریں وچ ڈاونڑ پا کے رد کیا ۔ نیں کجھ نہ کجھ اکھوا کے لڑ ریا ۔

رد ہی وطھر دی ڈبھا تار دے   آمل توں سبنگا یار دے

لانے بھوگ اساڈے مانے   ڈبڑے بھیڑے ڈھڑکانے
ڈسدے سُکڑے کھیتر کُمانے   ساگی باغ ارم دے یار

تیڈے باسی وڈے خوش نصیب لوک ہن۔ تیڈے ٹوبھے چھپڑ و چھانگے بکریاں ڈانگے جنیدا
نال گھندیں ہاں کھڑ بھڑ دیندے کیجھی سوہنی گذران دے مالک ہن۔ ہک ڈوں دہینے سندھ وی مٹی
تیں دج گذارنے۔ جڈاں ٹوبھے سُک ویندے ہن۔ ٹوبھے دا سُک ونجن ہک رمز ہے۔ جو تھل دے
واسوکوں ذرا ڈ وجھی دُنیا وہ رہن دا سوادچکھ کے تھل دی سوہنی زندگی دے انعام دی پرکھ آہ ونجے۔
جمن بے فکرا اینیں نبھیسندا رہیا۔ ہُن بیراں ڈتہ خیر نال ڈاہ باراں سال دا تھی آیا۔ او کنڑ پیو دے
نال چھانگے چریندا تھڑیں وچ ہرن وانگیں چھالاں مریندا بھجدا رہندا۔ جمن دیاں نظراں جیڑھے
ویلے ایں بھجدے ہرن دے ہک پتیں پوندیاں ہن او اوندی زندگی وَدھ ویندی رہبر قسمت دے چکر
دی دکھڑے ہن۔ بندہ بچارا کہیں ویلے سُکھ دے ہتھیں ہے جیکر سُکھ ہتھ چھوڑے تاں ڈکھ پکڑ
گھدے۔ کرناں خدا دا بلو بیمار تھی گئی۔ بیمار کیا تھئی جو منجی مل گدھی جمن وڈے ترلے کیتے۔ دوا
داروں کوئی نہ چھوڑیا پر بلو کوں اجل دا سڈ پئے ای گیا۔ او وڈی حسرت نال جمن تیں بیراں ڈتے
کوں روندا بلکدا چھوڑ کے چلی گئی۔ جمن دی خوشی دے ست مار بھوئیں تے آپئے۔ ایں کیوں نہ
تھیوے ہا۔ خوشی دے محل دے ایرے دی سلہہ جو اکھڑ گئی ہائی۔ او باغ جلیندے اُنیں کل بہاراں
ای بہاراں ہن۔ ہکے تنے جھولے نال اُجڑ کے رہ گیا۔ سُونہرے پھلیں تیں ساویں پتریں دی جا سکھیں
زنبڑیں مل گدھی۔ بلو دے غم جمن دے ہڈ گوڈے دکھو وکھ کر ڈتے۔ ڈر کنیں روندا وی نہ ہا۔ جو
بیراں کُنڈ ہال نہ لہا ونجے۔ ہن جمن اینویں نظر آندا۔ جیویں جیویں ہک کا تھ دے بندے کوں جیل وچ
رسہ گھت کے بکریاں تھل دچ کھیلی ودیاں ہوون۔ ہن ڈکھ دا دارہ جو تنگ گیا ہا۔ بیراں ڈتہ دی
پیو دی حالت جاندا ہا۔ او ماکوں اج روندا ہئی پیو کوں اج کجھ بکریاں تاں بلو دے دوائیں تیں تگ
گیاں ہن۔ کجھ غفلت کم کیتا۔ سٹھ ستر بکری گھنڈی گھنڈی ڈاہ باراں دا اجڑ آ رہیا۔ اجتھ دی گنتن
تھی نہ تھیا ہا غریبی جمن کوں ویڑھ گئی۔ بیراں ڈتہ جوان تھی آیا۔ تاں جمن ہک ڈوجھا ترلا کیتا جو ایندی
شادی تھی ونجے۔ پر گوٹھ دے کہیں بندے ایں سنجیں سُکھڑیں دی عرضی دا قبلہ نہ ڈتا۔ ہن جمن ہر
پاسوں نراس تھی کے ہک ڈینہ بیراں ڈتے کوں دی ڈسے بغیر صادقاں باد منہ کیتا اوں شاید دل

وِچ سوچیا ہوسی ۔ متاں شہر وِچ جیڑا وَندل وَنجے ڈُوجھا کوئی مزدوری ل وَنجے ۔ متاں اجنؕ او شہر دے باہروں ہا جو اوں کہیں عورت دی دھاڑ سُنیؕ بھج کے اگوں تیں تھیا ۔ ڈِٹھا ہک عورت کوں دلوں جنے گھیلی وینڈے ہن جمن ہکل ڈِتی ۔ تاں او کھڑ تھئے ۔ اُنھیں وِچوں ہک بولیا ۔

بھئی توں مسافر نظر آندیں ۔ تیڈا کوئی واسطہ نہیں ۔ توں ساڈے کم وِچ دخل نہ ڈے ۔

او عورت رَڑی ۔ اللہ دا ناں من ۔ میکوں اِنھیں ظالمیں کنوں بچا ۔

جمن اُنھیں کوں آکھیا ۔ بھئی ہک کمزور تیں بچاری تیں ظلم چنگاں نہیں ہوندا ۔

اے ساڈی اپنی عورت ہے ۔ توں چُپ کر کے لنگھا وَنج ۔

وَل او عورت چیکی ۔ اے کوڑ مریندا کھڑے اللہ دا ۔۔۔۔۔

عورت اجن گالھ پوری نہ کیتی ہائی ۔ جو ڈُوجھے جنے چھیک کے اوندے مُنہ تیں مُکہ ماری ۔ اوندے منہ تیں نک وِچوں لہو وگن پے گیا ۔ ہُن جمن دی ۔ جمب سگیا ۔ اگوں تیں تھیا ۔ او جنّاں چاقو مارن کیتیں جمن وَد اکریا ۔ پر جمن دی بتر اوندے مونڈھے تیں بیٹھی وَج چکی ہائی ۔ او بریں وَنج پیا ۔ ڈُوجھا جناں اوں عورت کوں چھوڑ کے بھج گیا ۔ جمن ڈُوجھی دفعہ جو کوہاڑی اُلاری تاں ڈھٹے ہوئے بیندے ہتھ جوڑ بیٹے جمن دا اُلریا ہتھ جھلیج گیا ۔ او آدمی اُٹھی کے ہولے ہولے ٹردا لگا گیا ۔ جمن اوں عورت کوں آکھیا ۔ چل تیکوں ہیں گھر پچا آواں ۔ ڈُوہیں شہر ٹُر پیئے ۔ جیڑھے ویلھے او عورت گھر اپڑی تاں جمن کوں آکھیا ۔ توں وی چل اندر ۔ جمن آکھیا نہیں میں پرائے گھر نہیں ونجدا ۔ عورت بولی میں ہک بیوہ عورت آں ۔ میڈے نال میڈی ہک دھی رہندی اے ۔ بیا اِتھاں کوئی نہیں رہندا ۔ توں ترسلا کر اے گھر میڈا اے ۔

جمن اوندے گھر لنگھا گیا ۔ اگوں ہک جوان نینگر کھڑی ہائی جمن پُچھیا ۔

ایہا ہے تیڈی دھی ؟

درست جواب ڈِتا ۔ ہا ۔ اے میڈی دھی سکھراں ہے ۔ سال تھی گئے میکوں بیوہ تھیئیں اوں ڈُول آدمی میکوں آہدے ہن جو توں دی پرتیج تیں دھی دی ساکوں پرنا ۔ میں انکار کر ڈِتا ۔ وَل او زوری میکوں اُتھاں پکڑ کے مجبور کرن چاہندے ہن ۔ توں اپنا حال ڈے ۔

جمن اپنا سارا حال ڈِسا ۔ حال سُنڈیں کر مو جمن دے منہ دو تکی بیٹھی رہی ۔ اوندے دل وِچ جمن دی عزت تاں پہلے ہائی ۔ ہُن ہمدردی تیں محبت دی بُقیوں ٹگ پئی ۔ اماں ٹی

توں پتر دی شادی کیوں نہیں کریندا ۔ متاں تیڈا غم ہوَ لا تھی وَنجے ۔

جُن آکھیا۔ میڈا تاں ایہو ارادہ ہا پر غریبی دے کھنڈاے کنڈے پئی نہیں چُن سگیا۔
او عورت بولی۔ تُساں ہیو پتر میڈے تیں میڈی دھی دا سہارا کیوں خو ہیسے بݨ پوندے۔
جُن جواب ڈتا۔ مکھن سرورچ پیندیں کہیں داتا لو نہیں سڑدا۔ پر میڈی غریبی۔
تُوں اینداں فکر نہ کر جائیں ہیدا کیتنے، اول رزق دا وعدہ (وعدہ) وی کیتے۔ توں بئیر کوں اتھائیں
گھن آ۔ ساڈی ہٹ دکان خالی کھڑی اسے۔ اللہ کریسی او دکان چار جی پلیندی رہسی۔
جُن رات اُتھائیں ٹکیا فجریں اپنی گوٹھ چلیا گیا۔ اُدھوں بیراں ڈتے کوں نال کیتا۔ ساماں
تاں اپلا ہا کوئے نا۔ بجریاں نال کر بیدے صادقاں یا دکے آئے ڈاہ باراں بجریاں ہن۔ وچوں نال
نال ہزار کھن روپیہ پیٹ پیا۔ ڈوہاں پیو پتراں شادیاں کر گھدیاں دکان چنگی چل پئی۔ ر دل ہک
دفعہ سکھ دا وارہ لگ گیا۔ ..

عشق ہے ڈکھڑے دل دی شادی

عشق ہے رہبر مرشد ھادی

عشق ہے اساڈا پیر،

جیئں کل راز سمجھایا

خواجہ فرید رح

حفیظ خان

مائی ٻُڈھی دا گھوڑا

یاد نیں آندا کہ ایہہ کہانی کوں سݨیندا ہا ـــــ ٻڈھی مائی دے گھوڑے والی۔ ـــ تساں وی یقیناً ایہہ کہانی سݨی ہوسی۔ نیں سݨی ـــــ تے ول تساں ٻڈھی مائی دا گھوڑا ڈٹھا ضرور ہوسی ـــــ گھا وچ ودا ہوندے ـــــ ساوے رنگ دا ہوندا ـــ لمبیاں جنگھاں ـــــ پتلا بھبھر تے اگوں چوڑا منہ، جیندے اُتے وݙیاں وݙیاں اکھیں ـــــ پٹولسیاں سر پیندا راہندے ـــــ اِتھوں کنوں اُتھاں ـــــ تے اُتھوں کنوں اِتھاں

سݨاوݨ آلے سݨایا کہ ایہہ شاید دنیا دا واحد ذی روح ہے۔ جیکوں اوندی مادی ـــــ ملاپ والے ایں طرحاں کھا ویندی ہے کہ اوکوں پتہ وی نیں لگدا ـــــ ایہہ کیویں تھی سگدے کہ ہووے ذی روح ـــــ اوکوں کھادا ونجے تے اوکوں پتہ وی ناں لگے ـــــ میں پچھیا۔

سݨاوݨ آلے سݨایا ـــــ اوندے جسم وچ ترے جیئیں اعصابی نظام ہوندے۔ سرے وچ، بھبھر وچ تے پوچھڑ والے پاسے۔ اوکوں مستی وچ مست ݙیکھ تے، اوندی مادی پہلا اوندا سر کھاندی اے، ول بھبھر تے شودے کوں پتہ ہوݨ ویلے لگدے ـــــ جیں ویلے پوچھڑ آ بچدے ـــــ تے ایں طرحاں ݙوہیں آپݨیں آپݨیں مکھ مٹا گھندن ـــــ لیکن ایں مظلوم کوں آخر ٻڈھی مائی دا گھوڑا کیوں آکھیا ویندے ـــــ

میں سوچݨ ٻہہ گیا ـــــ لیکن ایہہ موقع نہ سگیا ـــــ کیوں جو ذال میݙی دی دھاڑ دھاڑ میݙی سوچ تے غالب آ گئی۔

آخر تھئی کیا گے ـــــ میݙے آلا وچ زچکائی ایویں سمدی پئی ہئی ـــ جیویں گرم گرم پکوڑیاں وچوں تیل سمدے ـــــ شاید ایہہ تیل ذال میݙی دے کناں وچ وی چھالے پیندا ہویا ونج پیا ـــــ سڑ تے بولی ـــــ ہا ـــــ آخر تھئی کیا گے۔ تہاکوں

کہیں شے دا احساس وی ہووے ـــ کہیں شے دا پتہ وی ہووے ـــ کدی ایہہ فکر وی کیتا ہووے کہ ایہہ کرماں سڑی گذران کیویں کر یندی پئی ہے ـــ گھر وچ نوکرانی کائینی ـــ سارا ڈینہہ کم کر کر تے مر ویندی ہاں ـــ تہاڈے بال ـــ سارا ڈینہہ ساہ وی نئیں گھنن ڈیندے۔ ایہہ ہنڑیں ہنڑیں ـــ نرٹ مرنے دھوائیم، کپڑے پوائیم ـــ منہ متھا بنڑائیم ـــ تے مونہے باہروں گپ وچ بھر تیج تے آگن ـــ تے تہاڈے کنوں ایہہ وی نہیں تھیندا جو انھاں کوں ہک دھڑکا چا ڈیواں۔ آخر گھر وچ ـــ کہیں دا ڈر تاں ہووے"

بزرگو ـــ کہیں ویلے تاں کوئی نویں گالھ کر گھدی کرو۔ ایہہ گالھ تاں ـــ پچھلے بارہاں سالاں کنوں سن سن کے میڈے کنّے ایویں بے اثر تھی گئی ہے ـــ جیویں..... پر میکوں ہمیشہ آلی کار ـــ ایں ہنڑیں گالھ پوری کرن دا موقع نہ مل سگیا ـــ" بزرگو ـــ ہاہا ـــ ایڈی وڈی بڈھی ہم تاں شادی کیوں کیتی ہئی میڈے نال ـــ ہوں ویلے تاں چندر دا ٹوٹا ہم ـــ تھلاں رانی ہم ـــ کیوں نظر نہ آئی میڈی عمر ـــ ہے کیا میکوں۔ ـــ صرف ست سال تاں وڈی ہاں "ـــ ایہہ سارا کجھ سب معمول ذال میڈی اتنے جوش نال آکھیا کہ اوں کھنگ جھٹ پئی ـــ ایہہ کھنگ وی میڈے واسطے نویں کائینا ہئی۔

"اوہو ـــ توں غلط سمجھیں ناہید ـــ میڈا مطلب ایہہ تاں کائینا ہا۔ بزرگو تاں ایویں ای ـــ نکل گئے منہ وچوں ـــ ورنہ ست سال ـــ سائیں بادشاہو ـــ ایہہ تاں کوئی گالھ ای کوئینی ـــ ایہہ ڈیکھو ناں ـــ بڈھا تاں ہیں تھی گیاں۔ ساریاں مچھاں ای بگیاں تھیندیاں ویندن "ـــ میں بلدی بھاتے پانی دا چھنڈا مارن دی کوشش کیتی ـــ پر بھا دی لاٹ ہیں اچی تھی گئی۔

" ہا ـــ ایڈی وی بھولی کوئینی میں ـــ سمجھدی ہاں ساری منافقت ہے ـــ ہیں ہیں ـــ جیں ویلے ایں گھر وچ آئی ہم ـــ یاد ہے میڈا روپ نکھار ـــ تے ہنڑ میڈی تاں رت پی گھدی ہے تہاڈے گھر نے ـــ پیلی ڈڈڑا ـــ ایویں ہم ـــ گلھاں اچوں رت ویندی ہئی ـــ خواب ڈٹھے ہم ـــ شادی دے بعد عیش عشرت دے ـــ ساوی سوکھی ہوساں ـــ نوکر چاکر ہوسن ـــ گھوڑے تے پہہ تے حکم چلیساں ـــ پر تھیا کیا ـــ ہکو ٹکر دی تاں ملدا پے، ساریاں سکاں دل وچ رہ گیاں ـــ تے ہر وی گنساں سکاں آلی کا کر ڈیج

گئی ہاں ، " ذال میڈی نے ہݨ رووݨ دے ہتھیار نال ہکا یک برسٹ مارݨ شروع کر ڈتے
او ہو — ایہہ تاں معاملہ اُلٹا ای گل وچ پئے گیا — ہیں بڑبڑاوݨ دی کوشش
کیتی ۔ کیا آکھے دے — گل وچ پئے گئی ہاں — ہا ، ہݨ تاں گل دا گلاماں بݨ ساں
— او موئی ڈولو فرزانہ بندی جو دماغ تے چڑھی ودی ہے — ہک دا گھر اُجاڑ س
طلاق گھدی ہِس تے ذلیل کمینی ہݨ میڈے گھر کوں تکی بیٹھی ہے " — ذال میڈی دے
طرفوں ایں گولے نے میڈی دفاعی لائن وچ تھرتھلی مچا ڈتی ۔
" ڈیکھ بیگم — میکوں جو دل آوی آکھ گھن — پر کہیں ہئے دی دھی بھیݨ تے
ناحق الزام تراشی ، مناسب کوئینی ہیں بھجدی ہوئی فوج کوں کٹھا کرݨ دی ناکام کوشش
کیتی ۔ ہا ، ناحق — جے ایہہ ناحق ہے تاول بیا حق کیا ہوندے — ہݨ ہاں والا ہتھ
جو پے — تاں احساس تھیندا پے اوں ڈولو ذلیل دا — ذال میڈی رووݨ چھوڑ تے
پنجواوݨ تے آگئی ۔
" یار — ہیں جو آہداں پیاں ، کہیں تے الزام نئیں ڈیویندا — تے ایہہ
ایہہ غلط فہمی گدھ ڈے آپݨے دل وچوں — میڈا کہیں نال کوئی تعلق کوئینی " — ہیں اُتلے
ہاڑوں پکا بݨݨ دی کوشش کیتی ۔ "
" تساں لکھ لکاؤ پئے — ہݨ ساریاں گالھیں ملدیاں ویندن ۔ میکوں پڑھی پڑھی آکھ
تے احساس ڈیواوݨ کہ ہݨ ہیں تہاڈے قابل نئیں رہ گئی ۔ تے اوں کمینی دے اگوں پچھوں
پھرݨ ، کھل کھل تے گالھیں کرݨ — طلاق دے کاغذ بݨواوݨ تے ایہہ جیڑھا تساں پرسوں
جی پی فنڈ اچوں پورا پنج ہزار کڈھوا آئے وے — ایہہ سارا کیا ہے ۔ میکوں پتہ ہے ،
تہاڈا پروگرام پکا ہے شادی دا اوں موئی ذلیل جواں کھی نال — ذال میڈی ہک دفعہ ول
رووݨ آلی لائن تے آگئی ۔
ہݨ ہئی کاوڑ ڈکھاوݨ — جھگا اُجاڑݨ آلی گالھ ہئی ۔ ہیں منہ وچ پتا سے پا
گھدے تے منہ اچوں مٹھاں لیلھوں وہاوݨ لگ پیا — " جان — یقین کر ایہہ محض تیڈا شک
ہے ۔ ہیں اوکوں بانہہ کنوں پکڑ تے نیڑے کھٹ تے بلہا گھدا — پر او ادر ھیج کے ، ڈوہائیں
باہیں نال ہنجوں پونجھیندی ہوئی وڈوائی آلے پاسوں وچ کے ڈسکݨ لگ پئی ۔
" جانو — میکوں آپݨے سر دی قسم " — ہیں پرے کنوں آپݨے سر آلے پاسے

ہوائی اشارہ کیتا ـــ اوئے، روندے روندے، آپنڑیاں اکھیں نوں باہیں ہٹا گھدیاں ـــ شوں شوں کریندا نک تے رتیاں رتیاں اکھیں ڈیکھ تے میکوں بارہاں سال پہلے آلی عبد یاد آگئی۔ جڈاں او میکوں لک لک کے ملدی ہئی۔ اوئیں سوہنڑی، نویں نکور ـــ واقعی ـــ تساں اوندے نال ....

اوں نے ایں طرحاں پچھیا جیویں اکھیں الیندیاں پیاں ہوون ـــ میڈا وجود ندروں پگھرنڑ لگ گیا ـــ میڈی آواز ایویں آئی جیویں دھرتی دے ستویں پرت اچوں آئی ہووے ......" واقعی میں اوندے نال کجھ نہیں کریندا پیا ـــ زہر لگدی ہے او کمینی ـــ ہاں ـــ " میں یقین ڈواونڑ واسطے سرکوں ہیا وی تلے ہلایا۔

" تے ول او پنج ہزار کیوں کڈھوائے ویے جی پی فنڈز وچوں ـــ "
ذال میڈی اکھیں پونجھ کراہیں، پٹھلی نال تے میڈے کول آ بیٹھی ـــ
" میں کتاب چھپوا ونڑیں ہے نال آپنڑیاں انسانیاں دی ـــ "
میں آپنڑیں سرکوں اوندے مونڈھے تے رکھ ڈتا۔ " چلو چلو کہیں ہئے کو رہا وے ـــ اوں نے میڈی قمیص دا ادھ وچلا بٹن کھول تے سینے دے والاں وچ انگل پھیرولی شروع کر ڈتی ... " کتاب دا تاں بہانہ ہے، اصل وچ اوں موئی نال نکاح دا خرچ کرنے "، ذال میڈی ادھیاں اکھیاں کھول کے میڈے مونڈھے تے آپنڑاں نک رگڑیندے ہوئے آکھیا۔

" تیکوں یقین نہیں آندا ناں " ـــ ہیں اٹھی کھڑا تھیا ـــ او حیران تھی تے میکوں ڈیکھنڑ لگ پئی ـــ شاید میکوں ناراض سمجھ تے روکنڑ تے بہلاونڑ چاہندی ہئی۔ پر میں اٹھی تے الماری آلے پاسے گیا۔ الماری کھولی تے پنج ہزار دے نوٹاں دی تھئی آ تے اوندے ہتھ تے چا رکھی۔ " ایہہ گھن ـــ میں نہیں چھپویندا کتاب، توں ٹی وی گھن گھن۔ بھوں سک ہے ناں تیکوں " ـــ میں بے روحا تھی تے اوندے نال کھٹ تے ڈھے پیا ـــ آپنڑیں تلی تے نوٹ ڈیکھ تے وی ناہید کوں ہالی اعتبار نہ آندا پیا ہا۔

" ہن آگئے یقین کہ میڈا ـــ فرزانہ نال شادی دا کوئی ارادہ کینی "
ناہید نے ہک دفعہ ول تلی تے پئے ہوئے نوٹاں کوں ڈٹھا تے ول میکوں ـــ میکوں ایویں لگیا ـــ جیویں اوندیاں اکھیں وچ روشنی اِی روشنی ہے، تیز روشنی ـــ

سر میڈے سینے تے رکھ ڈِتا ــــ
اوکجھ آکھے بغیر اگوں تے کھسک آئی تے آپنا
میکوں آپݨاں وجود تیزی نال بکھردا ہویا محسوس تھیا ۔ جیویں پکھے دی ہوا تلے
برف بکھردی ہے ۔ برف بکھر دی گئی ، تے ول کافی دیر بعد ــــ میکوں احساس تھیا
کہ میں سارا بکھر گیاں تے صرف پوچھڑ آ بچے ــــ کیڈی سک نال ــــ کتنیاں سکاں کوں
گھوگھا ڈِے تے ، ایہہ پنج ہزار ــــ کتاب واسطے کٹھے تھے ہن ــــ خیر ، میڈے
مقدر دے لکھے کوں کون ٹال سگدا ہا ۔ میں ڈٹھا ــــ ناہید ، پتہ نہیں کیڑھے ویلے
دی ونج کراہیں ولدی کم کار وِچ جُپ گئی ہئی ۔ میں سُنتے سُنتے سر جھنڈ کیا ــــ کجھ سکون
دا احساس تھیا ــــ میں ہک دفعہ ول سوچݨ شروع کر ڈِتا کہ ــــ ایں توں پہلے
کیا سوچیندا پیا ہم ۔
میں سوچیندا پیا ہم کہ اوں شودے تندے کوں نائی
ہا ــــ یاد آیا ــــ
بڈھی دا گھوڑا کیوں آہدن ؟

ہفتہ وار "سرائیکی" پروگرام شروع کرݨ تے
ادارہ "سرائیکی" وفاقی حکومت تے پاکستان ٹیلی وژن
کارپوریشن دا دِلوں شکریہ ادا کریندے
(ادارہ)

انشائیہ

ڈاکٹر محمد سلیم ملک
شعبۂ اُردو اسلامیہ یونیورسٹی
بہاولپور

اونویں تاں بندہ جیرھا " بان " وی ہووے سبھ آکھیں تے ۔ بھانویں مہربان ہووے تے بھانویں دربان ۔ ساربان ہووے یا گلہ بان ۔ پر جیرھا میزبان ہوندے اوندا وت اللہ نگہبان ہوندے ۔ کیوں جو قدرت خدا دی نال اوندا کجھ کچا بستہ پئے ونجے تاں بی گالھ اے ناتاں مہمان اونکوں مسافورڑ دا سارا تہ لہ کریندن ۔ انویں سمجھدن جو ہناں کوں کوئی سامی ہتھیں آ گئی اے ۔ ایندے گودے توں جو نکل سگے کڈھ گھنوں تے جو وارا لگے ایندے گھروں چا گھنوں ۔ میڈا مطلب اے وی نیں جو مہمان چورین دا جوٹھا کھادا ہوندے ۔ اے گالھ حق دی ہووے تاں میں ناں آکھساں ۔ کیوں جو میں وی ویلھے سویلے مہماناں کوں منہ ڈکھانوڑاں ہوندے تے ہناں دیاں داریاں کریناں پوندن ۔

میڈی گالھ تو اے کوں سمنج تاں گھٹ آندی اے کیوں جو میکوں سچ آکھن دی عادت اے تے تو اے کوں ایں تے مرچاں لگدن ۔ پر میں دل وی بازنم آندا ۔ ہک مثال نال گالھ سمجھینداں ولا اوندا نتیجہ وی کڈھے ساں ۔ اے بی گالھ اے جو تو اے کوں مثال بھل ونجے تے اخلاقی نتیجہ یاد رہے ۔ جیتویں گھوڑا بھج ونجے تے اوندی لغام ہتھ اچ رہ ونجے ۔ نکلدیں انفالیں دی گالھ اے ۔ یے جام سو کھہ ہیں کنیں مہمان آن ہتھیا ۔ اے میڈے واسطے کوئی نویں گالھ تاں کئے نیں ۔ او جڈوں وی ایڈے دا پھیرا مر بندے رات کھن ہیں کنیں ضرور ٹکدے ۔ بھانویں کہیں پیشی تے آوے یا بیمار کوں گھن آوے ۔ سودا سود گھنڑاں ہووے یا وپاریں آلا پھیرا ہووے میکوں پہلوں اطلاع ضرور بھیجیندے جو اوا ئیں فلانے ڈینہہ آندا پیاں تے میں ہک رات رہساں یا ڈوں راتیں رہساں تے میڈے نال فلانا بندہ وی ہوسے ۔ روٹی ٹکر تے کھٹڑے بسترے دا بندوبست کر رکھیں یا ہیں پھیرے میں آبالہا ناں کھڑیں ۔ بیبریں دل ویساں ۔

اُوندکو ہِں عادت کنوں میکوں کڈاہیں تنگی نہ تھئی۔ ہِں آپݨاں سمل بدھ رکھیندا اں۔ پر ہِں ہُنالے سو بھے وی کمال چا کیتی اے۔ جیںویں سیانے آہدن ناں جو کہیں ویلھے ہکو گناہ بندے دیاں کئی نیکیاں چٹ کر ویندے ایںویں جام سو بھہ دی بناں ڈسیئں بناں پچھنوئیں اُجڑ بندیں دا ہکل تے عشا ویلھے میڈے گھر آن لتھا۔ اُنہاکوں روٹی مانی کینویں کھواں۔ ہٹی دو کان کیا سارا بازار بند تھی گیا ہئی۔ میڈے گھر دی قصور ہئی۔ ہِں واسطے گھر آلی وی روٹی ناں پکا سگدی ہئی۔ وسدیں ہمسائیں کوں اُٹھاتے اُنہاں دیں زنانیں کوں روٹی پکاوݨ واسطے آکھݨ وی چنگا ناں لگدا ہا۔ دل ناں ولا ولا آہدا ہا۔ جو ہݨ سوٹی چا چاواں تے اِنہاں کوں پار بچا آواں یاوت اے تجویز آندی ہئی جو اِنہاں اُݨ چتوئیں بارانتیں کوں مرزا طاہر دار بیگ آلے تاریخی پچھݨ کھوا ڈاں۔ بس لا لا ناں پچھو جو میڈے اتے کیا گزری۔ سائیکل تے چڑھ بسیں دے اڈے تو کنجر روٹیں دا گدھم تے ولا سٹیشن توں دیگڑی بھاجی دی وِچ رلی۔ تے ایں اݨ چتوئیں مہانیں دا ڈنر کیتم۔ اُنہاں دی کھنڑا پتھاری اندر اگواڑ اِچ ناں کر سگدا ہم جو اُنہاں آپݨے بال بچے ستے پے ہن۔ باہر گلی اِچ کھنڑیں دی لائن چا لاتم۔ تے مہان سُمدھیں ای پک تھی گے۔ کہیں کوں کہیں شئے دی سُدھ ناں رہئی۔ سویلے وڈے ویلھے کوں اکھ کھلی تاں ڈیکھݨ تاں کیا ڈیکھݨ جو کہیں دی جتی کئی نی۔ کہیں دا پٹکا گم اے، کہیں دا سرانہ نی لبھدا تے کہیں دا چولا ہتھیں نی آندا، ہِں واسطے مہان دھاڑ گھوڑ گھتی ودن۔ اگر میڈے مہان میکوں پہلوں چتوا ونہا چا ناں ہیں اِنہاں واسطے جاہ دا کوئی تردل کراں ہا۔ اُنہاں دی تھوڑی ہی جھی آلس یا — "دھکن سائیں آں" تے میکوں اَنج پریشان کیتا تے خود دی خجل خوار تھئے۔

کجھ لوک آپݨیں بالیں کوں گھر اِچ تاں کٹ کٹ تے اُنہاں دا ساہ پیتی رہندن ہِں واسطے اُنہاں دے بال گھر اِچ حرام جو کوئی شیطانگی کر و بخن۔ پر جیں ویلھے او مہان بݨ تے میزبان دے گھر اِچ لہندن تاں بالیں کوں کھل چھٹی چا ڈیندن جو اِتھاں جو مرضی آدے کرو۔ چیزاں جیںویں وَدے بھنو۔ کندھیں تے لکیراں لاؤ۔ کتاباں بھاڑو یا نہاں سٹو جو بھن تروڑ کرو تو اے کوں کوئی نیں جھل سگدا۔ مہانیں دے بال ایں آزادی کنوں پورا فائدہ اُٹھیندن تے کہیں شئے کوں آپݨی جاہ تے سلامت نیں رہݨ ڈیندے

سب کجھ ڈیکھ تے چپ کر ویندے یا نرال کھڑکس ہک بے کوں بلے وساں نال ڈیدن۔ یا ذت میزبان شرارتی بالیں کوں گھور گھور تے ڈیدے۔ پر بال اونکوں لفٹ ای نہیں ڈیندے تے گملا کیھن تے ہن لکلائے دے؟ بچھوں لگے کھڑے ہوندن جو ہیں کوں پکڑتے چھوٹے کھاوُں، جیں ویلھے میزبان اصلوں پتیک تھی ویندے تاں وَل تھڈے ساہ بھرن پے ویندے۔ مہمان بڑی لاتعلقی نال پچھدے جو "ادا خیر ہے کیوں ٹھڈے ساہ بیٹھے بھرییدو؟" میزبان صرف ایہو آہدے جو "بھرا وا ہیں آپنڑے نصیبیں کوں بیٹھا روندا ہاں"۔ مہمان اونکوں ولبندے جو "تیکوں کیا دا فکر اے؟ بارھاں تیرھاں سو روپے تو ایڈی تنخواہ اے تے کھاونڑ آلے صرف نو بندے اوسو روپیہ بندہ گنڑیجے تاں ولا وی ترے چار سو روپیہ بچ ویندا ہوسے وے ہیں واسطے مہینیں پندرہ ڈیہیں پچھوں اساں ڈال پال سمیت تہاں کنیں لنگھ آندوں۔ ایڈے ڈوں چار ڈیہیہ رہنڑ نال تساں خوش تھی ویندو۔ تساں تاں اللہ دا شکر ادا کیتا کرو۔ ٹھڈے ساہ نہ بھریا کرو۔"

ہنڑ تساں آپ انصاف کرو۔ جو ہیں ایجھے مہمان کوں کیا ولدی ڈیووں تے کیا ڈساں جو میزبان بنڑتے ہیں کینویں ظہیر تھیندا ں۔

پہلے سرائیکی ڈیہنوار "جھوک" خانپور دے اجراء تے اساں انہاں کوں دلوں

ھدیۂ تبریک

پیش کریندے سے۔ (ادارہ)

صدیق طاہر

ڈوں مٹھڑے بول

ایں گُنگی دھرتی دی چپ مریلی
ڈوں بول مٹھڑے وسے چن متھی دا
ایں روح تتی دا کلھیپ کھاندم
اُلا تاں سئیں! ڈکھ دی رات مُکے
ڈوں سکھ دیاں گالھیں
ڈوں بول مٹھڑے
ایں گُنگی دھرتی دی چپ مُریلی
اے اندھار سجھ تے نکلدے تارے
پچھاویں وہندے ندی کنارے
تے شام دے سر تے رتی چُنی
او چندر دا مکھتی اُبھرن
چناہنہ تے ستلج دے وگدے دھارے
تے رات دے چپ سُنجے نظارے
کجھ ایں قفا دے اسیر لگدن
جو چُپ دے گھر انج الانی سگدے
پہاڑ چپ اِن ازل گنوں سئیں
کھڑن ہتے حیرت دا بار چاتی
سکوت پتھراں دا بوجھ ڈسدے
تے حشر تئیں ہنیں چپ حیاتی
تے وُل
اے روہی تے تھل دے ٹبڑے
ازل توں ہن چُپ گھر دے قیدی

تاں زندگی دے مزار ڈسدن
چمن دے پُھل کلیاں اَنج خموشن
غلاب زُنز فلک دو ڈھدے
چنبیلی کوں چپ دا نانگ ڈنگ گئے
خزاں دے ڈر توں بہار چُپتے
اے شہر نگری دے لوک سیانے
عجب طراں ہے زبان ڈسدن
کہیں دی چُپ مصلحت دے رنگ اِنج
کئی صبر دل چُپ اِے کوئی جبر دل چُپ اِے
کہیں کوں ڈر جگ دا کھادی ویندے
کہیں تے ہے من دا خوف طاری
ڈوں بول مٹھڑے تاں زندگی ہن
وگرنہ توں، میں تے چندر پتھر
او رات کالی تے سجھ لٹیرا
غلاب یا وت چناہنہ دا پانی
تاں چُپ دیاں قبراں دی دھُوڑ ہوسوں
تو چن جے ڈو مٹھڑے بول بولیں
ہیں رُت نہ رووں تے موتی پوواں
تو بول ہیں چُپ دی زہر دھواں
ڈوں مٹھڑے بول

ریاض خاکوانی

غزل

تیڈا عشق انوکھڑی بھاہ ہے | نت رہنداں غرق شواہ ہے
جیئں پاسے دید بھنوایم | ہوں پاسے تیس ڈوں راہ ہے
جیئں دل کوں صاف چا کیتا | دل بݨ گیا قبلہ نما ہے
جو گوشہ ہے جلوہ آرائی | میڈے دل دی دید گواہ ہے
گو تیڈا انت نہ کائی | میڈا اپݨا دل دریا ہے
میڈے نال جہان آباد اے | میڈے بعد نہ رہسی مزہ ہے
ہیں اشرف کل تخلیق آں | تئیں آپ میکوں آکھیا ہے
جیڑھا تیئں وچ غرق تھی گیا | او پا گیا راز بقا ہے
تہیں نبھدی کول سڈا گھن | کلہیں اوکھا یار نبھا ہے
نت بسمل وانگ تریداں، | میڈا ماہی بے پرواہ ہے
میڈے اندر بھا بھڑبلدن | نت اکھڑیا اکھڑیا ساہ ہے
تئیں باجھ ہیں کیویں گذاراں | تیڈی فرقت وڈی سزا ہے
ہر حال اِچ چپ کر رہنداں | متاں تھی ونجے یار خفا ہے
بھلا یار وی یار کوں بھلدن | ایویں دنیا دی افواہ ہے
بس وصل تے ہجر ہوں راز | کتھاں یار توں یار جدا ہے
کوڑی دنیا چار ڈیہاڑے | ایندا اوڑک انت فنا ہے
کر گذر نہ سوچ ریاضا | تیڈے یار دی ایہا رضا ہے

خواجہ محمد یار فریدی

کافی

اساں نال ساول الیبو کہ کیناں
اوہے قول اگلے پلیبو کہ کیناں

مہر دیاں نگاہیں بھلیسو کہ کیناں
اوں رس رنج پرانی ونجیسو کہ کیناں

ہے اصلوں تے ازلوں اے تنڑی تساڈی
پاہیں کملی کوں دل گھروسیسو کہ کیناں

تساڈی سڈیجاں نے در در مریجاں
کتی کوں پکڑ بدھ بلہیسو کہ کیناں

میں تنگ تنگ تھکی ہاں تے تھک ہٹی ہاں
مٹھی ڈو نگاہیں بھلیسو کہ کیناں

او بھانڑے پرانے تے اگلے ٹکانڑے
مڑ لیسو سبالیں سڑلیسو کہ کیناں

اے کھیڑے اویڑے رکھن نت بکھیڑے
سروں ہیر دے نشر ٹلیسو کہ کیناں

ہوں تختوں اتر کر تے بختوں گزر کر
سڈا چاک جھنگ پیر پلیسو کہ کیناں

اے دردیں دے قصے تے مردیں دے حصے
سنڑ لیساں ذرا ونت ڈیسو کہ کیناں

اُتاں دل تپایا اُبا ھل ھرایا
ہلاہل دی گولی پلیسو کہ کیناں

صبا کوٹ مٹھن دے پیریں کوں آکھیں
یاہیں بلبل کوں خود گل بنڑلیسو کہ کیناں

نواز کاوش

سرائیکی وچ ترجمہ نگاری دا فن

تخلیق کار حیاتی وچ پیش آوݨ والے واقعات، مشاہدات تے تجربات کوں عام انساناں توں ذرا ہٹ تے محسوس کریندن۔ تے ایہے مشاہدات و تجربات بعد وچ ادب دا حصہ بݨدن۔ تخیلّ تے فکر دے اَیرے تے اُسرݨ والا ادب نہ صرف انسانی تسکین دا سبب بݨدے بلکہ علم و عمل اتے سائنس ترقی دی پوڑی دا پہلا ڈاکہ وی ثابت تھیندے۔ اساڈا کلاسیکی ادب دیو مالائی داستاناں نال سِنگریا پھنگریا ہویا ہے۔ تے اُنہاں کہانیاں وچ اُݙݨ والے قالین تے پیالیاں وچ دُنیاں دا نقشہ ݙیکھݨ دا خواب سائنس دے علم نال حقیقت بݨریا۔ ایہنویں ہی ڈھیر سارے خیال ادب دے ذریعے سچائی بݨ تے اُبھر پئے ہِن۔ کی کہیں ذ سبیب وچ پیش آوݨ والے واقعات و مشاہدات تے تجربات ہوں وسیب تک محدود رہوݨ، اَج اے ممکن کینی، بلکہ ہُݨ تاں ادب وچ نویں تجربے فور اُٻے زبان وچ وی منتقل تھی ویندن، تے ہیں طریقے نال اساں ہک ٻوجھے دے نیڑے آ سگدے ہیں۔ ہک ٻوجھے کوں سمجھ سگدے ہیں۔

ایہا وجہ ہے جو ہمیشہ ادب وچ ہک زبان کنوں ݙوجھی زبان تک ترجمے دے ذریعے پُجیا گئے۔ ترجمے دا فن جتھاں ݙوجھیاں زباناں نال تعلق قائم کریندے، اتھاں ساکوں ٻیاں زباناں دیاں اصنافِ نظم و نثر دا وی پتہ لگدے تے اے وی معلوم تھیندے جو اساڈی زبان دے ادب تے ٻئے زباناں دے ادب وچ فکری تے تجرباتی بُعد کتنا ہے۔

سرائیکی وچ ترجمے دی تریخ تقریباً ۵ سو سال تک پھیلی ہوئی ہے تے اے عرصہ ۱۴۸۶ء کنوں ہݨ تک یعنی ۱۹۹۰ء تک دا بݨدے۔

ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل دی تحقیق دے مطابق انجیلِ مقدس دا پہلا سرائیکی ترجمہ نویں مکمل

مدی ہجری یعنی پندرہویں صدی عیسوی وچ تھیا۔ جیکوں ملتان دے ہک ہندو نے کیتا۔ جیندا ناں معلوم
نی تھی سگیا۔ اے ترجمہ چار جلداں تے ہے وی لندن لائبریری وچ موجود ہے۔ سیئس دلشاد کلانچوی
دے مطابق انجیل دا ہک بیا ترجمہ سرائیکی وچ ۱۸۰۵ء وچ تھیا۔ اے نسخہ وی سرائیکی
لائبریریاں وچ مل ویندے۔

انجیل دے علاوہ اساڈی مقدس تے معتبر کتاب مبین قرآن حکیم دا سرائیکی وچ
ترجمہ وی انیویں صدی وچ شروع تھی گیا ہا۔ ۱۸۹۶ء وچ مولوی احمد بخش تے پارہ "الم" دا ترجمہ
۳ صفحیاں وچ کیتا۔ تے اینکوں عبدالعزیز، عبدالرشید، تے علی محمد لاہوری نے مطبع گلزار محمدی لاہور
ل چھپوایا۔ اتھاں مذہبی کتاباں توں علاوہ ۱۸۸۴ء وچ محمد عزیز الدین دی ہک کتاب وی سامنے آئی۔
ہے نظم "الوداع" دے ناں نال اے کتاب ۱۱۶ صفحیاں تے مشتمل ہے اے کتاب سرائیکی وچ
منظوم ترجمہ ہے جیکوں خود مصنف نے مطبع حسنے بمبئی توں چھپوایا ہائی۔

میر امن دہلوی دی داستان قصہ "باغ و بہار" کوں ۱۸۹۷ء وچ ملتان دے ہک
ہاری قاضی احمد بخش نے سرائیکی وچ ترجمہ کیتا، قاضی احمد بخش سکنہ شیر و ملتان دے رہون
الے ہن۔ تے آپ شاعری ایں تحریر دی وجہ نال بہت شہرت اکھیندے ہن۔

۱۹۱۹ء وچ ہک بے مہاندرے مولوی رحیم بخش نے فارسی مصادر دا سرائیکی وچ
ترجمہ کیتا۔ اینویں ہی ۱۹۲۲ء وچ میاں محبوب احمد ملتانی نے پیر بخش خان دی کتاب "فیض
انی" چھاپی، اے ترجمہ وی منظوم ہا تے ۲۴ صفحیاں تے مشتمل ہا۔

۱۹۲۸ء وچ حافظ سراج الدین دا رسالہ "متشابہات"، محمد بشیر الدین نے
پریس ملتان توں شائع کیتا۔ ۱۹۶۰ء وچ مولوی عبدالسمیع نے قرآن شریف دے آخری
ے کوں سرائیکی ترجمے نال تے ۱۹۵۰ء وچ محمد حفیظ الرحمان حفیظ نے مکتبہ عزیزیہ بہاولپور
ن شریف دے بارہاں سپاریاں دا سرائیکی وچ ترجمہ شائع کیتا۔

۱۹۵۲ء وچ مولوی حفیظ الرحمٰن حفیظ نے پہلی دفعہ قرآن مجید دا سرائیکی زبان وچ
شں کیتا۔ ایں ترجمے کوں بہوں پسند کیتا گیا تے اے ترجمہ ۹۶۴ صفحیاں

ے بعد ۱۹۸۰ء وچ ڈاکٹر مہر عبدالحق نے حکومت پاکستان دی امداد

نال قرآن شریف دا ترجمہ شائع کیتا۔ جیکوں سرائیکی زبان دانی دا بہترین نمونہ تصور کیتا ویندے تے بعد وچ قرآن مجید دے کجھ سپاریاں دا ترجمہ سئیں دلشاد کلانچوی نے وی کیتے۔

ادب وچ داستان تے ناول بہوں اہمیت دے حامل سمجھے ویندن، اُردو توں سرائیکی وچ جنہاں داستاناں تے ناولاں دا ترجمہ کیتا گئے۔ انہاں وچ ۱۹۶۵ء وچ سئیں تعمیم اربیلا جیڑھے سرائیکی کافی دے بادشاہ خرم بہاولپوری دے تیرہن تے قصہ چہار درویش دا ترجمہ کیتا۔ تے ایندی پہلی قسط سہ ماہی "سرائیکی" بہاولپور وچ شائع تھئی۔

ڈپٹی نذیر احمد دا مشہور ناول " توبۃ النصوح " کوں ۱۹۶۶ء وچ سئیں دلشاد کلانچوی نے سرائیکی وچ ترجمہ کرتے پیش کیتا۔ تے ایں ناول دی پہلی قسط اپریل ۱۹۶۶ دے سہ ماہی "سرائیکی" وچ چھپی ہائی۔ تے بعد وچ ۱۹۷۷ء کوں "سرائیکی" ادبی مجلس بہاولپور نے " توبہ تازی " دے ناں نال اے کتاب شائع کیتی ہے۔ شرر دے ناول " فردوس بریں" کوں سئیں بریگیڈیئر سید نذیر علی شاہ مرحوم نے " فردوس ٹھگالی" دے ناں نال ترجمہ کرتے شائع کیتا۔ تے اے ترجمے دی کتاب سرائیکی ادبی مجلس نے ۱۹۷۹ء وچ چھاپی۔

بہوں سارے افسانیاں کوں سرائیکی وچ ترجمہ کرن والیاں دی ہک لمبی فہرست ہے جنہاں وچ سئیں صادق بشیر، ممتاز حیدر ڈاہر، سلیم شہزاد، اسلم انصاری، مہر کاچیلا نے بے ڈھیر سارے لکھاری موجود ہن۔ محترمہ فرحت نواز تے جدید اُردو افسانہ نگاراں دے منتخب افسانیاں دا ترجمہ " منزلاں تے پندھڑے " دے ناں نال خانپور توں شائع کیتے

شاعری وچ دلشاد کلانچوی تے غالب دیاں غزلاں، عزیز نشتر غوری نے خیام رُباعیاں دا ترجمہ " شاہکار" ڈاکٹر مہر عبدالحق نے جاوید نامہ دا ترجمہ، تے نسیم لیہ بالِ جبریل دا ترجمہ کتابی صورت وچ لکھیا تے شائع کیتا،

۱۹۸۰ء وچ محمد حسین آزاد دی کتاب "نیرنگ خیال" دا سرائیکی ترجمہ "نوا وچ خیال" دے ناں نال دلشاد کلانچوی، فدائے اطہر تے اسلم قریشی تے کیتا۔

شیخ سعدی رح دی حکایات کوں " سعدی آکھیا " دے ناں نال سئیں ظامی بہا

تے ۱۹۷۶ء وچ چھپوایا، تے خلیل جبران دی کتاب دی پرافٹ دا سرائیکی ترجمہ سئیں قاسم جلال تے کیتا، جیڑھا "رازدیاں گالہیں" دے ناں نال فنکار اکیڈمی بہاولپور نے چھاپے۔

ڈرامہ نثری ادب دا ہک بھرپور حصہ ہے۔ اُردو وچ آغا حشر کاشمیری کافی چنگے ڈرامے لکھے ہن او ہمیشاں یاد رکھے ویسن، انہاں معروف ڈرامیاں کوں ۱۹۸۱ء وچ سرائیکی وچ ترجمہ کرتے شائع کیتا گیا۔ شہدائے وفا، خواب ہستی، اسلم قریشی نے رستم وسہراب تے دلشاد کلانچوی نے خوبصورت بلا دا ترجمہ کیتا۔ زبان و بیان تے اسلوب دے لحاظ نال اے ڈرامے ہک خوبصورت وادھا ثابت تھئے۔ ایویں ہی میر حسن دی شہرت یافتہ مثنوی سحرالبیان دا سرائیکی وچ ترجمہ "دل بہار" دے ناں نال ۱۹۸۴ء وچ شائع تھیا۔ جیکوں سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور نے بڑے اہتمام نال چھاپے۔ اے ترجمہ سئیں دلشاد کلانچوی ہوراں نے کیتے۔ سئیں صدیق طاہر نے صادق نامہ دا ترجمہ کرکے بہاولپور دی تریخ کوں محفوظ کیتے۔

ڈنیاں دی وڈی وڈی زباناں وچ تخلیق تھیون ادب تے انہاں دیاں اصناف کوں اساڈے ترجمہ نگاراں سوہنڑیں اسلوب وچ سرائیکی دے وچ ڈھالے۔ تے ایں طریقے نال آپڑاں ناں پیدا کیتے۔

فارسی، انگریزی، بنگلہ، اُردو، پشتو تے پنجابی دے علاوہ روسی تے فرانسیسی ادب کوں وی سرائیکی وچ ترجمہ کرتے پیش کیتا گئے۔ تے اے فن ویلے دے نال نال ترقی کریندا پئے تے اساں ایں فن تے پوری طرح فخر کر سگدے ہیں۔ گو ترجمے دا فن بہوں مہارت تے عرق ریزی دا تقاضہ کریندے لیکن اساڈے ترجمہ نگار نہ صرف ایں خوبصورتی نال اے کم پئے کریندن بلکہ ترجمہ کرن ویلے اصل تحریری دی روح یا بست کوں سرائیکی وچ منتقل کرن وچ بہوں کامیاب ہن، تے انہاں دے ترجمے ہوں شوق نال پڑھے ویندن۔

لولی

میڈے بھورل دا لال پنگھوڑا

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

ایندیاں تنڑیاں دے وچ ہیرے موتی

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

سوہنڑے رانجھو دے بول بولارے
بیلے منجھیاں دے تخت سوّلے

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

میڈے سوہنڑے پنل دیاں سواریاں
اُٹھ رنگلے کچاوے ــ کچاریاں

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

میں پینگھے دی ڈور ھلانواں
حق سچ دے ڈوں بول الانواں

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

سوہنڑے رانجھو دے بول بولارے
ایندیاں ونجھلیاں دے دینڑ ڈکھارے

میں ڈیواں لولی ــــ لولی ہو لولی

میڈے سوہنے پنل دیاں سواریاں
ٹھنج بھانبڑے تے اجڑیاں کجاریاں

میں ڈیواں لولی ـــــ لولی ہو لولی

بیلے منجھیاں دے بخت سوّلے
ساڈے چھیڑ کوں سکھڑیں تسّلے

میں ڈیواں لولی ـــــ لولی ہو لولی

میڈے راول دے پندھ نزاری
ڈکھ درد تے موجھ منجھاری

میں ڈیواں لولی ـــــ لولی ہو لولی

بیشس آسن وچھوڑے وطن دے
ونڈ سُک تے رنڑائے صحن دے

میں ڈیواں لولی ـــــ لولی ہو لولی

میں پنگھے دی ڈور ہلانواں
ستے بختاں کوں نندراں جگانواں

میں ڈیواں لولی ـــــ لولی ہو لولی

شاکر شجاع آبادی

ڈوہڑے

جیویں میکوں آن رُوایا ہئی ایویں میں وانگوں پل پل روسیں
ہک واری رو کے تھک بہسیں ول دِل ڈُکھیا توں ول روسیں
نہ ڈُکھڑے آن ونڈیسیا کوئی توں لاکندھیاں کوں گل روسیں
بس شاکر فرق میعاد دا ہے۔ میں اج روندا توں کل روسیں

میڈے اجڑے شہر دے بٹیاں تے آ قدم رکھیں ہک وارے
میڈا قسم خدا دی اے جنگل تھی ویسی باغ و بہارے
بیٹھی کالی رات اندھاری کوں لگ ویسن چندر تے تارے
تیکوں ڈیکھ کے شاکر جی آسی نوڑیں ہوسی قبر تیارے

اعتبار نہ کر انہاں سوہنڑیاں تے اج کجھ ہوندن کل کجھ ہوندن
منہ زور مزاج دے مالک ہن گھڑی کجھ ہوندن پل کجھ ہوندن
انہاں حسن دیاں بھریاں بوتلاں دے گل کجھ ہوندن تل کجھ ہوندن
ہن شاکر مثل کریہاں دے پھل کجھ ہوندن پھل کجھ ہوندن

ماریں آپ کہاڑی پیر تے دل عدل بہاں نہ دار کہاں
بہہ دانے چگنے کوڑکیاں دے پھس پودناتے پھتکار کہاں
کہیں پتھر دل انسان اگوں تقریر کہیں تکرار کہاں
کھڑ جاوݨ عشق دی پنڈ ترٹا کہ دل دھاڑ کہیں ڈسکار کہاں